

dum dicentibus quoniam malefactor est, ferebat silens; quando vero interrogatus est de regno, tunc locutus est ad Pilatum, erudiens eum, & reducens ad altiora: & ostendit se nihil versutum operatum esse per hoc quod dicit: *Ut testimonium perhibeat veritati. Augustinus* (ut supra.) Cum autem Christus testimonium perhibeat veritati, testimonium perhibet sibi; ejus quippe est vox supra 14. *Ego sum veritas.* Sed quia non omnium est fides, adjungit, atque ait: *Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.* Audit utique interioribus auribus; id est, obedit meæ voci; ac si diceret, *Credit mihi.* Quod vero ait, *Omnis qui est ex veritate, gratiam commendavit, quia secundum propositum vocat.* Nam si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cum omnes veritas creaverit, quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt quibus ut obediant veniati, ex ipsa veritate præstatur. Si enim dixisset, *omnis qui audit vocem meam, ex veritate est, ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati.* Non autem hoc dicit, sed ait: *Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.* Audit utique, ac per hoc non ideo est ex veritate, quia ejus audit vocem; sed ideo audit, quia ex veritate est: quia hoc illi donum ex veritate collatum est. *Chrysostomus* (hom. 83.) Hæc autem dicens, attrahit, & suadet fieri eorum, quæ dicuntur, auditorem: (1) ita denique & eum cepit his brevibus verbis, ut quæreret, quid est veritas; sequitur enim: *Dixit ei Pilatus, Quid est veritas? Theophylactus.* Nam fere ab hominibus evanuerat, & cunctis erat incognita, dum essent increduli.

(1) *Augustinus* (tract. 115.) Cum dixisset Pilatus, *quid est veritas?* credo in mentem illi venisse continuo consuetudinem Judæorum, qua solet eis dimitti unus in pascha; & ideo non expectavit ut responderet ei Jesus, ne mora fieret, cum recoluisset morem quo posset eis in pascha dimitti; quod eum valde voluisse manifestum est: unde dicit: *Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Judæos. Chrysostomus* (hom. ead.) Sciebat enim quidem quoniam hæc indigebat tempore interrogatio: oportebat autem eum eripere ab impetu Judæorum,

idecirco & exiit. *Alcuinus.* Vel non expectabat audire responsum, quia forte indignus fuit audire.

Sequitur: *Et dixit eis: Ego nullam in eo invenio causam. Chrysostomus* (ut supra.) Non dixit: Quia peccavit, & dignus est morte, donate eum festo: sed primum eum excusans tunc rogat ex abundantia, ut si nolent eum ut innocentem dimittere, saltem obnoxium donarent tempori; ideoque induxit: *Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in pascha. Beda.* Hæc consuetudo non erat legis præceptum, sed ex antiqua Patrum traditione descendit, ut ob recordationem liberationis ex Ægypto unum etiam in die paschæ dimitterent vincitum. Deinde exhortative dicit: *Vultis ergo dimittam vobis Regem Judæorum? Augustinus* (tract. eodem.) Avelli enim ex ejus corde non potuit Jesum Regem Judæorum esse; tanquam hoc ibi sicut ut in titulo ipsa veritas (2) fixerit de qua quid esset interrogavit. *Theophylactus.* Pulchre autem Pilatus respondet per hoc quod in nullo Jesus erraverit; sed frustra inquietatur ab eis velut regnum desiderans. Non enim eum, qui se Regem assereret, ac ænulum Romanæ potestatis, Romanorum vicarius absolvisset. Quamobrem in hoc quod dixit, *Regem Judæorum absolvam, prorsus innoxium Jesum prodit, illudique Judæos; quasi dicat: Quem vos criminamini ut Regem se putantem, hunc ego absolvi jubeo quasi talem non existentem. Augustinus* (tract. eod.) Sed hoc audito clamaverunt: unde sequitur: *Clamaverunt omnes rursus dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.* Non reprehendimus, 6 Judæi, quod per pascha liberatis nocentem, sed quod occidistis innocentem; quod tamen nisi fieret, verum pascha non fieret. *Beda.* Quia ergo reliquerunt Salvatorem, & petiverunt latronem, usque hodie diabolus sua latrocinia exercet in ipsos. *Alcuinus.* Barabbas autem interpretatur. Ille sicut magistri (3) eorum, id est diaboli, qui huic latroni in suo scelere, Judæis in sua perfidia magister fuit.

CA-

(1) *Al.* itaque denique & eum cepit his brevibus verbis, &c. (2) *Al.* fixit. (3) *Al.* deest eorum.

CAPUT XIX.

(a) **T**unc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit. Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, & veste purpurea circumdederunt eum: & veniebant ad eum, & dicebant, Ave Rex Judæorum; & dabant ei alapas. Exiit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam. Exiit ergo Jesus portans spineam coronam, & purpureum vestimentum. Et dicit eis, Ecce homo.

(b) Cum ergo vidissent eum pontifices, & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo causam. Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

(c) Et ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Jesum, Unde es tu? Jesus autem responsum non dicit ei. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum.

(d) Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari. Pilatus autem, cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, & sedit pro tribunali in loco qui dicitur Lithostratos, Hebraice autem Gabatha: erat autem parasceve paschæ, hora quasi sexta: & dicit Judæis, Ecce Rex vester. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices: Non habemus Regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur.

(e) Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt. Et bajulus sibi crucem exiit in eum qui dicitur Calvarie locum, Hebraice autem Golgotha: ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc & inde, medium autem Jesum.

(f) Scripsit autem & titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptura: *Jesum Nazarenum Rex Judæorum.* Hunc ergo titulum multi legerunt Judæorum, quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Judæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi scripsi.

(g) Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed fortiamur de illa cujus sit. Ut scriptura impleteretur dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt fortem.

(h) Et milites quidem hæc fecerunt. Stabat autem juxta crucem Jesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophae, & Maria Magdalenæ. Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam.

(i) Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit, Sitio. Vas autem erat positum aceto plenum. Illi ergo spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit, consummatum est; & inclinato capite tradidit spiritum.

(k) Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem frugerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo; ad Jesum autem cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frugerunt ejus crura; sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exiit sanguis, & aqua. Et qui vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus; & ille scit quia vera dicit, ut & vos credatis. Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleteretur: Os non comminuetis ex eo: & iterum alia Scriptura dicit: Videbant in quem transfixerunt.

Post

tum habet, ut etiam se habere intelligeret. *Theophylactus*. Dicit autem, *Qui tradidit me tibi*, idest Judas, vel etiam turba. Cum ergo patens responsum Jesus evideret: quod nisi ego memetipsum praberem, & Pater concederet, non haberes potestatem in me; ex hoc potius ipsum absolvere Pilatus satagebat: unde sequitur: *Et exinde querebat Pilatus dimittere eum. Augustinus* (ut supra.) Lege superiora, & invenies jam dudum eum quare dimittere Jesum. Exinde itaque intelligendum est, propter hoc, idest ex hac causa, ne haberet peccatum occidendo innocentem sibi traditum.

(d) *Augustinus* (tract. 116.) Majorem timorem se ingerere putaverunt Judaei Pilato terrendo de Caesare, ut occideret Christum, quam superius ubi dixerunt: *Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit*: unde dicitur: *Judaei autem clamabant dicentes: Si huic dimittis, non es amicus Caesaris: omnis enim qui se Regem facit, contradicit Caesari. Chrysofomus* (hom. 83.) Sed unde habetis hoc demonstrare? A purpura, a diademate, a curru, a militibus? Nonne solus semper cum duodecim discipulis incedebat, per omnia vilia transiens, & cibum, & solum, & habitationem? *Augustinus* (tract. 116.) Pilatus autem eorum legem non timuit, ut occideret; sed magis Filium Dei timuit, ne occideret. Nunc vero non sic potuit contemnere Caesarem auctorem potestatis suae, quemadmodum legem gentis alienae: unde subditur: *Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, & sedit pro tribunali in loco qui dicitur Lithostratos, Hebraice autem Gabatha. Chrysofomus* (hom. 83.) Exiit quidem, ut scrutaturus rem: sedere enim pro tribunali, hoc ostendebat. *Glossa*. (a) Sicut enim tribunal est iudicium, sic thronus, vel solium Regum, & cathedra doctorum. *Beda*. Lithostratos autem dicitur pavimentum quasi lapide stratum, & erat locus sublimis.

Sequitur: *Erat autem parasceve pascha, hora quasi sexta. Alcuinus*. Parasceve idest preparatio: hoc nomine dicebatur sexta sabbati, in qua preparabant necessaria sabbato, ut de manna dictum est Exod. 16. „Sexta die colligis, getis duplum.“ Quia enim sexta die homo est factus, & in septima requievit Deus; ideo

(1) *Al.* auctoritate. (2) *Paulo aliter Nicolai*. Solvunt autem quidam quod ex peccato scriptoris contigerit apud Graecos, apud quos literae alphabeti accipiuntur ut *epsema*, sive indices numerorum nam littera Graeca nomine *gamma*, cujus talis est figura γ , tertiam horam importat; quaedam autem alia, cujus figura talis est δ , sextam horam importat.

Ex edit. P. Nicol. (a) Quod subjungitur ex *Glossa*, non est in illa quae nunc extat.

sexta die pro homine patitur, sabbato quiescit in sepulcro.

Hora autem erat quasi sexta. Augustinus (tract. 117.) quid est ergo quod Marcus dicit cap. 15. „Erat hora tertia quando crucifixus, xerunt eum“ nisi quia hora tertia crucifixus est Dominus linguis Judaeorum, hora sexta manibus milium? ut intelligamus horam quintam jam fuisse transactam, & aliquid de sexta ceptum, quando sedit pro tribunali Pilatus, quae dicta est a Joanne *hora quasi sexta*; & cum duceretur, & crucifigeretur, & juxta ejus crucem gereretur quae gesta narrantur, hora sexta integra completeretur: ex qua hora usque ad nonam sole obscurato, tenebras factas, trium Evangelistarum, Matthaei, Marci, & Lucae conestatur (1) auctoritas. Sed quoniam Judaei facinus interfecti Christi a se in Romanos, idest Pilatum, & ejus milites, transferre conati sunt; propterea Marcus ea hora qua Christus a militibus crucifixus est praetermissa, tertiam potius horam recordatus expressit: ut non tantum milites reperiantur crucifixisse Jesum, verum etiam Judaei, qui ut crucifigeretur, hora tertia clamaverunt. Est & alia hujus solutio quaestionis, ut non hic accipiatur hora sexta diei, quia neque Joannes ait: *Erat hora diei quasi sexta*; sed ait: *Erat parasceve hora quasi sexta*. Parasceve autem Latine preparatio est: „pascha enim nostrum (ut dicit Apostolus 1. Corinth. 5.) immolatus est“, Christus: „cujus pascha preparationem si ab hora noctis nona contempimus, quando videntur principes sacerdotum pronuntiasse Domini immolationem, dicentes, Reus est mortis; usque ad horam diei tertiam, qua crucifixum esse Christum Marcus Evangelista testatur, sex horae sunt, tres nocturnae, & tres diurnae. *Theophylactus*. (2) Solvunt autem quidam, quod ex peccato scriptoris contigerit apud Graecos: nam quaedam littera Graeca nomine *gamma*, cujus talis est figura γ , tertiam horam importat; quaedam autem figura, quae ab eis vocatur *epsemon*, quae talis est δ , sextam horam importat. Ex negligentia ergo scriptorum, praecedens figura cedere potuit in sequentem. *Chrysofomus* (hom. 83.) Pilatus ergo, ut scrutaturus exiens, nullam tamen conversationem faciens, tradit eum, aestimans mor-

dos esse eos: unde sequitur: *Et dixit Judaeis: Ecce Rex vester. Theophylactus*. Quasi dicat: ecce qualem hominem fatemini quod imperium vestrum capeferet humilis, ut nihil (1) tale possit tentare. *Chrysofomus* (hom. ead.) Et mirum quae dicta sunt erant sufficientia ut facerent eos de cetero ab ira cessare; sed trepidabant, ne dimissus, rursus turbam ducatur. Amor etenim principatus versutum quid est, & animum sufficiens perdere: propterea magis insistent: unde sequitur: *Illi autem clamabant, Tolle, tolle. Interficere enim eum conantur exprobratissima morte: unde subdunt, Crucifige eum, formidantes, ne aliqua ejus post ipsum fiat memoria. Augustinus* (tract. 116.) Adhuc autem Pilatus terrorem, quem de Caesare ingererant, superare conatur: unde subditur: *Dixit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam?* de ignominia eorum volens eos frangere, quos de ignominia Christi mitigare non potuit.

Sequitur: *Responderunt pontifices: Non habemus Regem, nisi Caesarem. Chrysofomus* (ut supra.) Volentes seipsum submiserunt supplicio, propterea & Deus tradidit eos: quia enim concorditer negaverunt regnum Dei, dimisit eos in suum iudicium incidere: regnum enim Christi resistentes, id quod Caesaris est super seipsum vocabant. *Augustinus* (tract. 116.) Sed Pilatus timore mox vincitur: unde sequitur: *Tunc ergo tradidit eis illum, ut crucifigeretur.* Apertissime enim contra Caesarem venire videretur, si Regem se non habere nisi Caesarem profitentibus, alium Regem vellet ingerere, dimittendo impunitum quem propter hos ausus ei tradiderunt occidendum. Non autem dictum est: *Tradidit eis illum*: ut crucifigerent illum, sed *ut crucifigeretur*, scilicet iudicio, ac potestate praefidis. Sed ideo illi traditum dixit Evangelista, ut eos crimine implicatos, a quo alieni esse conabantur, ostenderet: non enim faceret hoc Pilatus, nisi ut id quod eos cupere cernebat, implet.

(c) *Glossa*. (a) Ad mandatum praefidis, milites Christum susceperunt crucifigendum: unde dicitur: *Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt. Augustinus* (tract. 116.) Potest enim hoc jam referri ad milites apparitores praefidis: nam postea evidentius dicitur: *Milites ergo eum crucifixissent eum*: quamvis Evangelista, etiam si totum Judaeis tribuit, merito facit: ipsi

enim fecerunt quidquid in fieret: exierunt, *Chrysofomus* (hom. 84.) Sed quia lignum ut profanum putabant, & visabant, & neque tangere ipsum sustinebant; crucem Jesu ut condemnato imponunt: unde sequitur: *Et bajulans sibi crucem, exiit in eum qui dicitur Calvariae locum, Hebraice autem Golgotha: ubi eum crucifixerunt.* Ita & in typo factum est, Isaac etenim ligna portavit; sed tunc quidem usque ad patris beneplacitum res processit, nunc autem in rebus effectum obtinuit, veritas enim erat, *Theophylactus*. Sed (2) quodammodo, ut illic Isaac dimissus est, & mactatus est aries, sic & hic divina natura manet impassibilis, sed humanitas, secundum quam aries dicitur, tamquam errantis arietis Adae filius, hic mactatus est. Sed qualiter alius Evangelista dicit, quod angariaverunt Simonem, ut crucem portaret? *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 10.) Utrumque factum invenimus: primo id quod Joannes dicit, deinde quod ceteri tres: unde intelligitur quod ipse sibi portabat crucem, cum exiret in locum memoratum. *Augustinus* super Joan. (tract. 117.) Grande spectaculum; sed si spectet impietas, grande ludibrium; si pietas, grande mysterium! Videt impietas Regem pro virga regni lignum sui portare supplicii: videt pietas Regem bajulantem lignum ad seipsum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus Regum: sperendum oculis impiorum, in quo erant (3) gloriatura corda sanctorum: ipsam crucem suam gestans humero commendabat, & lucerna aris, quae sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. *Chrysofomus* (hom. 84.) Et sicut victores, ita & ipse in humeris portabat victoriam signum. Quidam autem dicunt, quod in illo loco qui Calvariae dicebatur, Adam mortuus est, & sepultus; ut in loco ubi mors regnavit, illic, & Jesus trophaum statuerit. *Hieronymus* super Matth. (cap. 27.) Favorabilis interpretatio, & mulcens aures populi, nec tamen vera. Extra urbem enim, & foris portam, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Calvariae, quasi decollatorum, sumptere nomen. Adam vero sepultum juxta Ebron, & Arbee in Jesu filii Nave, volumine legimus. *Chrysofomus* (hom. ead.) Crucifigebant autem eum cum latronibus: unde sequitur: *Et cum eo alios duos: hinc, & inde; medium autem Jesum*, hoc in prophetiam implentes quoniam, cum

(1) *Al.* talis. (2) *Al.* quemadmodum. (3) *Al.* gloriaturus. Legit autem Nicolai: in eo sperendus oculis impiorum, in quo gloriaturus, &c.

Ex edit. P. Nicol. (a) Nihil tale in *Glossa* quae nunc extat, sed interlinearis tantum habet, quod *susceperunt Jesum facto Judaeorum voto, qui totum fecerunt quod fieri extorserunt*; ut mox ex *Augustino* indicatur.

(1) Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathea, eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter merum Judæorum, ut tolleretur corpus Jesu. Et permittit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Jesu. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Jesum nocte primam, ferens mixturam myrræ, & aloes quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt eum linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter paravehen Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

(a) **A**ugustinus (tract. 116.) Cum Judæi clamassent, non Jesum sibi dimitti à Pilato velle propter pascha, sed Barabbam latronem, subditur: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit.* Hoc Pilatus, non ob aliud fecisse credendus est nisi ut ejus injuriis Judæi fatiati, sufficere sibi æstimarent, & usque ad ejus mortem sævire desisterent. Ad hoc pertinet quod idem præses etiam cohortem suam permittit facere quæ sequuntur; aut fortassis & jussit: dixit enim quid deinde fecerint milites, Pilatum tamen id jussisse non dixit: sequitur enim: *Et milites plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti ejus, & veste purpurea circumdederunt eum; & veniebant ad eum, & dicebant, Ave Rex Judæorum, & dabant ei alapas.* Chrysostomus (hom. 83.) Quia enim Pilatus dixit eum Regem Judæorum, schema ei contumeliæ de reliquo apponunt. Beda. (a) Nam pro diademate spineam illi imposuerunt coronam, & pro purpureo vestimento, quo Reges veteres utebantur, vestem purpuream ei circumdant: ubi non debet videri contrarium quod Mathæus dicit circumdedit eum chlamidem coccineam, quia, ut Origenes refert, unius sunt materiæ coccus, & purpura: cocculi enim inciduntur, & ex his guttæ sanguinis fluunt, ex quibus utriusque generis tingitur vestimentum. Et quamvis hoc milites illudendo facerent, nobis tamen operabantur mysteria. Nam per spineam coronam nostrorum designatur peccatorum suscepio, quæ sicut spinas terra nostri corporis germinat. In vestimento purpureo caro passionibus subiecta significatur. Purpura etiam vestitur, cum de triumphis sanctorum Martyrum gloriatur. Chrysostomus (hom. ead.) Non autem injunctio principis erat quod faciebant, sed gratiam Judaicam hoc faciebant: quia neque circa initium ab illo jussi ierunt nocte; sed Judæi pecuniarum gratia gratificantes omnia audebant: tot autem & talibus factis ipse stabat silens. Tu vero audiens hæc, in

Ex edit. P. Nicol. (a) Quod ex Beda sequitur, apud illum his verbis non occurrit; sed aliquid simile sparsum tum ex Commentariis in quatuor Evangelia, tum etiam ex hom. de feria 3. post dominicam palmarum colligi potest, ubi tamen Origenis mentio non habetur, ut nec occurrit apud eum quod hic interferitur ut ex illo.

mente habe continue; & Regem orbis terrarum, & Angelorum Dominum videns contumeliam patientem, & omnia ferentem silentio imitare. Augustinus (tract. 116.) Sic enim implebantur quæ de se dixerat Christus; sic Martyres infirmabantur ad omnia quæ persecutores libuit facere, perferenda; sic regnum quod de hoc mundo non erat, superbum mundum non atrocitate pugnandi, sed patiendi humilitate vincebat. Chrysostomus (hom. 83.) Ut autem convicium quod à militibus factum erat in eum, videntes respirent à passione, coronatum Jesum addaxit ad eos: unde sequitur: *Exiit iterum Pilatus foras, & dixit eis: Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam in eo causam invenio.* Augustinus (ubi supra.) Hinc apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta, sive jussit ea, sive permiserit illa, scilicet causa quam supra diximus, ut hæc ejus ludibria inimici libentissime viderent, & ulterius sanguinem non stirent: unde sequitur: *Exiit ergo Jesus portans spineam coronam, & purpureum vestimentum: non clarus imperio; sed plenus opprobrio.* Sequitur: *Et dicit eis, Ecce homo; quasi dicat: Si Regi invidetis, jam parcite, quia abjectum videtis: fervet ignominia, frigateat invidia.*

(b) Augustinus (tract. 116.) Judæorum invidia pro Christi ignominia non frigsceat: inardescit potius, & increscit: unde dicitur: *Cum ergo viderent eum pontifices, & ministri, clamabant dicentes: Crucifige, crucifige eum.* Chrysostomus (hom. 83.) Vidit ergo Pilatus omnia inaniter fieri: unde sequitur: *Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite.* Execrantis est hoc verbum, & ad rem non concessam eos impellentis: ipsi enim dicebant eum, ut cum præsidis judicio hoc fieret. Contigit autem contrarium, judicio præsidis eum magis absolvi: unde sequitur: *Ego enim non invenio in eo causam: continue enim eum ab accusationibus eruit: unde manifestum est quoniam & priora*

prop-

propter illorum concessit insaniam. Sed Judæos canes nil horum in verecundiam convertit: nam sequitur: *Responderrunt Judæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia Filium Dei se fecit.* Augustinus (ut supra.) Ecce alia major invidia: parva quidem illa videbatur velut affectata illicio ausu regie potestatis: & tamen neutrum sibi Jesus mendaciter usurpavit; sed utrumque verum est, & unigenitus est Dei Filius, & Rex à Deo constitutus super Sion montem sanctum ejus: & utrumque nunc demonstraret, nisi quanto erat potentior, tanto mallet esse patientior. Chrysostomus (hom. cit.) Ad invicem enim ipsis disputantibus silebat, implens propheticum illud (Esaï. 53.) quod, non aperuit os suum; (1) in humilitate sua judicium ei sublatum est. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 8.) Hoc autem potest congruere ei quod Lucas commemorat cap. 22.) in accusatione Judæorum dictum: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram: ut adjungatur: *Quia Filium Dei se fecit.* Chrysostomus (hom. 83.) Deinde Pilatus quidem timet ab ipsis auditis, & formidavit ne forte verum esset quod dicebatur, & videretur inique agere: unde sequitur: *Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.* Beda. Non timuit, quia legem audivit, quia alienigena erat, sed magis timuit, ne Filium Dei occideret. Chrysostomus (hom. ead.) Illi vero hoc dicentes non horruerunt; sed interficiant eum pro quibus oportuerat adorare.

(c) Chrysostomus (hom. 83.) Pilatus timore concussus, rursus inquisitionem facit: unde dicitur: *Et ingressus est pretorium iterum, & dicit ad Jesum: Unde es tu? Non autem ultra interrogat, Quid fecisti? Sequitur: Jesus autem responsum non dedit ei.* Qui enim audivit, quoniam in hoc naus sum, & ad hoc veni, & quoniam regnum meum non est hinc, cum debuisset resistere, & eripere eum, hoc quidem non fecit, sed securus est Judaicum impetum. Propterea ergo nihil ei respondit, quoniam inaniter omnia interrogabat. Sed & aliter operibus testantibus ei, nolebat per sermones vincere, & exulationes componere, ostendens quoniam (2) ad hoc venit. Augustinus (tract. 116.) Hoc autem silentium Domini nostri Jesu Christi non semel factum, collatis omnium Evangelistarum narrationibus, reperitur, & apud principem Sacerdotum, & apud Herodem, & apud ipsum Pilatum, ut non frustra de illo propheta (Esaï. 53.) processerit. S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) Nicolaus habet & in humilitate judicium ejus sublatum est; Vulgata autem ibi legit: „ De „ angustia, & de judicio sublatum est. (2) Nicolai interponit sponte,

rit: „ Sicut agnus cotam tendente fuit sine voce, sic non aperuit os suum: „ tunc utique quando interrogantibus non respondit: quamvis enim quibusdam interrogantibus sæpe responderit, tamen propter illa in quibus noluit respondere, ad hoc data est de agno similitudo, ut in suo silentio non reus, sed innocens haberetur; idest, non sicut male sibi conscius, qui de peccatis convincebatur suis, sed sicut mansuetus qui pro peccatis immolabatur alienis. Chrysostomus (hom. ead.) Quia igitur siluit, sequitur: *Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Vide qualiter seipsum condemnavit. Si enim in te totum positum est, cujus gratia nullam causam inveniens, non abolsis? Quia igitur adversus seipsum protulit, respondit Jesus: Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi datum esset tibi desuper: ostendens quoniam non simpliciter, & secundum aliorum consequentiam hoc fit, sed mystice consummatur. Non igitur hoc audiens æstimes eum ab omni erutum crimine, subdit: *Propterea qui tradidit me tibi, peccatum majus habet.* Et mirum si datum erat, neque hic, neque illi obnoxii sunt criminibus: inaniter dicit. Hoc enim datum est, idest concessum; ac si diceret, Permisti hoc fieri; neque tamen propterea extra nequitiam sunt. Augustinus (tract. 116.) Ecce respondit, Proinde ubi non respondebat, non sicut reus, sive dolosus, sed sicut ovis silebat; ubi respondebat, sicut pastor docebat. Discamus ergo quod dixit, quod & per Apostolum docuit Rom. 13. quia, non est potestas nisi à Deo: & quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum favore tradit, quam potestas ipsa si eum timore alicujus majoris potestatis occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem ut esset etiam sub Cesaris potestate: quapropter, inquit: *Non haberes adversum me potestatem ullam, idest quantumcumque habes, nisi hoc ipsum, quidquid est, tibi esset datum desuper.* Sed quia scio quantum sit, non enim tantum est ut tibi omni modo liberum sit, propterea qui tradidit me tibi, majus peccatum habet. Ille quippe me tuæ potestati tradidit invidendo, tu vero eandem potestatem in me exerciturus es metuendo. Nec timendo quidem, præsertim innocentem hominem, homo debet occidere; sed id zelando facere multo majus malum est, quam timendo: & ideo non ait: *Qui me tibi tradidit, ipse habet peccatum, tamquam ille non haberet; sed ait: Majus peccatum.**

iniquis reputatus est: *Etai* 33. Quæ enim conviciantes fiebant; hæc veritati conferebant: volebat enim demon quod fiebat obumbrare, sed non valuit: tribus enim in cruce affixis, miracula quæ fiebant, nulli ascripsit, nisi soli Jesu. Ita inanes diaboli artes factæ sunt. Nec solum non obfuit gloriæ ejus, sed contulit non parum: nam latronem in cruce convertere, & paradysum inducere, non minus fuit quam concutere petras: (1) *Augustinus*. (2) Tamen & ipsa crux, si attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice constituto, unus laico, qui creditur, liberatus; alter, qui insultavit, damnatus est: jam significabat quod facturus est de vivis, & mortuis, alios positurus ad dexteram, alios vero ad sinistram.

(f) *Chrysoström* (hom. 84.) Sicut in tropæo literæ ponitur victoriam ostendentes, ita Pilatus titulum cruci Christi inscripsit: unde dicitur: *Scriptum autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem: simul quidem pro Christo respondens, ut eum à communionem latronum discerneret, simul autem & de Judæis ulciscens, ostendens scilicet ipsorum malitiam, dum in suum Regem infurexerunt: unde sequitur: *Et ait autem scriptum: Jesus Nazarenus Rex Judæorum. Buda*. In quo monstratur jam tum regnum ipsius, non ut ipsi putabant, defectum, sed potius augmentatum. *Augustinus* (tract. 118.) Sed Judæorum tantum Rex Christus est, an etiam Gentium: cum enim dixisset: *Psalms*. 118. Ego autem sum constitutus Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus: subjicit: *Postula à me, & dabo tibi Gentes, hereditatem tuam.* Magnum ergo volumus intelligi in hoc titulo sacramentum, quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleæ: non olea particeps facta est amaritudinis oleastri. Rex ergo Judæorum Christus, secundum Judæorum circumcicionem, non carnis, sed cordis; non litera, sed spiritu.*

Sequitur: *Hunc ergo titulum multi legunt Judæorum, quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Jesus.* *Chrysoström* (hom. eodem.) Credibile autem est multos Gentiles simul eum Judæis propter festum convenisse; & ideo ut nullus ignoraret, non in una lingua, sed in tribus scripsit: unde subditur: *Et erat scriptum Hebraice, Græce, & Latine.* *Augustinus* (tract. ut supra.) Hæc quippe tres linguæ

(1) *Al. Alcinus*. (2) *Al.* nec non theologice. *Nicolai autem legit Regem practicæ physicæ, nec non theologice.* (3) *Græce, ut Nicolajus notat, in Psalm. 56. 57. 58. talis est titulus: Ne corumpas Davidi in tituli inscriptionem. In vulgata autem in prædictis Psalmis paulo aliter & Græce, & Latine legitur: Ne disperdas, David in tituli inscriptionem; in Psalms autem 74. tantum habetur: Ne corumpas.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) Tract. 31. in Joan. sub finem. (b) *Augustinus*. omni lingua 70 7000

ibi præ ceteris eminebant. Hebræa propter Judæos in lege Dei gloriantes; Græca propter Gentium sapientes; Latina propter Romanos multos & pene omnibus tunc gentibus imperantes. *Theophylactus*. Significat autem superscriptio triplici sermone figurata, Dominum esse Regem practicæ, physicæ, (2) nec non theologice. Nam per Latinas literas figuratur practica, eo quod Romanorum imperium potentissimum, satique officiosum in expeditionibus fuerit. Per Græcas vero literas physica figuratur: Græci namque erga naturalium speculationem insudaverunt. Demum per Hebræicas theologice præteritur, dum Judæis est credita rerum divinarum agnitio. *Chrysoström* (ut supra.) Judæi autem crucifixo invidabant: unde sequitur: *Dicebant ergo Pilato pontifex Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum; sed Quia ipse dixit, Rex sum Judæorum.* Nam hæc quidem enuntiatio est, & communis sententia. Si vero adjiciatur, *Quoniam ipse dixit, ipsius petulantia, & extollentia ostenderetur crimen esse.* Sed Pilatus in priori iteri mente, unde sequitur: *Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.* (b) O infabilem vim divine operationis etiam in cordibus ignorantium! Nonne occulta vox quadam Pilato intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat quod tanto ante in Psalms literis prophetatum est: (3), Ne corumpas tituli inscriptionem. Sed quid loquimini insani pontifices? Numquid enim propterea non erit verum, quia Jesus ait Rex sum Judæorum? Si corrumpti non potest quod Pilatus scripsit, corrumpti potest quod veritas dixit? Ideo enim Pilatus quod scripsit scripsit, quia Dominus quod dixit dixit.

(g) *Augustinus* (tract. 118.) Judicante Pilato, milites qui ei parebant crucifixerunt Jesum: unde dicitur: *Milites ergo, cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus: & tamen si voluntates, si clamores eorum cogitamus, Judæi magis crucifixerunt.* Sed de partitione, sortitioneque vestimentorum ejus, ceteri Evangelistæ breviter, & clausè: iste vero apertissime locutus est: nam sequitur: *Et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem: unde apparet quatuor fuisse milites qui in eo crucifigendo prædidi parerunt.* Sequitur, *Et tunicam subaudiendum est, acceperunt, ut iste sit sensus: Acceperunt autem & tunicam: & sic lo-*

cutus est, ut de ceteris vestimentis nullam sortem missam esse videamus; sed de tunica, quam simul cum ceteris acceperunt, sed non similiter diviserunt: de hac enim sequitur exponens: *Et ait tunicam inconsutis desuper contexta per totum.* *Chrysoström* (hom. 84.) Ipsam speciem tunicæ Evangelistæ historice designat: quia enim in Palestina duos panes connectentes subtexunt indumenta: ostendit Joannes quod talis erat tunica Jesu, occulte vilitatem vestimentorum insinuans. *Theophylactus*. Alii vero dicunt, quod apud Palestinam telas contextunt, non velut apud nos textunt, (1) existente superius stamine, inferius vero texentibus; ut sic non versus partem supremam textura protendat, sed è contra. *Augustinus* (tract. 118.) Cur autem de illa sortem miserint narrat, dicens: *Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed fortiamur de illa, cujus sit.* Apparet itaque in aliis vestimentis aequalis se habuisse partes, ut sortiri necesse non fuerit; in illa vero una non eos habere potuisse singulas partes, nisi scinderetur, ut pannos ejus inutiliter tollerent: quod ne facerent, ad unum eam pervenire sortitione maluerunt. Hujus Evangelistæ narrationi consonat & propheticum testimonium: unde subjungit: *Ut scriptura impleatur dicens: Partii sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem.* *Chrysoström* (hom. 84.) Intuere prophetæ certitudinem: (2) non enim quæ partii sunt solum, sed & quæ non partii sunt, dixit Propheta: nam vestimenta quidem diviserunt, sed vestem sortem concesserunt. *Augustinus* (tract. 118.) *Matthæus* dicendo cap. 27., *Diviserunt vestimenta ejus, ut eum mittentes, totam divisionem vestimentorum voluit intelligi & ad illam tunicam pertinere, de qua sortem miserunt.* Tale est quod etiam ait *Lucas* cap. 23., *Dividentes vestimenta ejus, miserunt sortes.* *Dividentes enim venerunt ad tunicam, de qua est sortitio. Dicendo autem sortes, pluralem numerum pro singulari posuit. Marcus autem solus videtur intulisse aliquam questionem: dicendo enim cap. 15., *Mittentes sortem super eis; quis quid tolleret, tamquam super omnibus vestimentis, non super sola tunica fors missa sit, locutus videtur. Sed hæc brevitatis obscuritatem facit. Sic enim dictum est, *Mittentes sortem super eis, ac si diceretur, Mittentes sortem cum dividerentur. Cum autem dicit, *Quis quid tolleret, id est quis****

tunicam tolleret, tamquam si totum ita diceretur: *Mittentes sortem super eis, quis tunicam, quæ paribus aequalibus superfuera, tolleret.* *Quadrupartita autem vestis Domini nostri Jesu Christi, quadrupartitiam figuravit ejus Ecclesiam, quatuor scilicet partibus in orbe diffusam, & in eisdem aequaliter, id est concorditer, distributam. Tunica vero illa sortita, omnium partium significat unitatem, quæ caritatis vinculo continetur. Si autem caritas & supereminentiorem habet viam, & supereminet scientiæ, & super omnia præcepta est, secundum illud *Coloss. 3.*, *Super omnia autem hæc caritatem habet: merito vestis, quæ significatur, desuper contexta perhibetur. Et addidit, *Per totum: quia nemo ejus est expertus qui pertinere (3) invenitur ad totum, à quo toto catholica vocatur Ecclesia. Inconsutis autem, ne aliquando dissuatur; & ad unum provenit, quia in unum omnes colligit. In sorte autem, Dei gratia commendata est: cum enim fors mittitur, non personæ cuiusque, vel meritis, sed occulto judicio Dei ceditur.* *Chrysoström* (hom. 84.) Vel, sicut quidam dicunt, tunica inconsutis desuper contexta per totum, secundum allegoriam ostendit quoniam non simpliciter homo erat qui crucifixus est, sed & desuper deitatem habebat. *Theophylactus*. Vel aliter. Vestis inconsutis denotat corpus Christi, quod à superiori parte contextum est. Spiritus enim Sanctus supervenit, & virtus Altissimi Virgini obumbravit. Hoc ergo sacrosanctum Christi corpus indivisibile constat: nam & si dividatur per singulos, sanctificans unumcujusque animam simul & corpus, integre tamen & indivisibiliter consistit in omnibus. At quoniam ex quatuor elementis mundus consistit, intelligenda est per Christi vestimenta visibilis creatura, quam inter se dividunt dæmones, quodis morti tradunt verbum Dei quod habitat in nobis, ac fatigant nos suæ partis efficere per mundanas illecebras. *Augustinus* (tract. 118.) Nec ideo ista non aliquid huius significasse quis dixerit, quia per malos facta sunt: quid enim de ipsa cruce dicitur sumus, quæ similiter ab impiis facta est? Et tamen ea significari recte intelligitur quod ait *Apostolus* *Ephes. 4.* *Quæ sit latitudo, longitudo, & profundum.* *Lata est quippe in transverso ligno, quo extenduntur pendentes manus, & significat opera bona in latitudine caritatis: longa est à transverso ligno usque ad terram, & significat perseverantiam in***

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *Legit clarius Nicolai* existente superius stamine, inferius vero textura panni, ut sic versus partem supremam textura procedat, sed contrario modo. (2) *Al.* non enim quæ partii sunt solum, sed & quæ partii non sunt. Dixit igitur Propheta: *Vestimenta quidem diviserunt, sed non vestem sortem concesserunt: item sed vestem sortem concesserunt.* (3) *Al.* videtur.

longitudine temporis: alta est in cacumine, quo transierim lignum sursum versus: excedit, & significat supernum finem, quo cuncta opera referuntur: profunda est in ea parte quae in terra figitur; ibi quippe occulta est, sed cuncta eius apparentia inde consurgunt, sicut bona nostra de profunditate gratiae Dei, quae comprehendere non potest, universa procedunt. Sed et si crux Christi hoc solum significet quod ait Apostolus Galat. 5., Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus, & concupiscentiis: magnum bonum est! Postremo quid est signum Christi nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium, sive ipsi aquae, ex qua regenerantur, sive oleo, quo chrismate unguuntur, sive sacrificio, quo aluntur; nihil eorum vitae proficitur.

(h) *Theophylactus*. Cum milites quae ad propriam spectabant foecundiam prosequerentur, ipse de genitricis cura sollicitus est: unde dicitur: *Et milites quidem haec fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Jesu mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophae, & Maria Magdalene. Ambrosius in epistolis.* (a) Maria mater Domini ante crucem stabat filii. Nullus me hoc docuit nisi sanctus Joannes Evangelista. Mundum alii concussim in passione Domini conscripserunt, in caelum tenebris obductum, refugisse solem; in paradysum latronem, sed post piam confessionem, receptum. Joannes docuit quod alii non docuerunt, quemadmodum in cruce positus matrem appellaverit. Pluris putavit quod victor suppliciorum, pietatis officia matris exhibebat, (1) quam quod regnum caeleste donabatur vitae aeternae. Nam si religiosum est quod latroni donatur (2) vita, multo uberius pietatis est quod a filio mater tanto affectu honoratur. *Ecce: inquit, filius tuus: ecce mater tua.* Testabatur de cruce Christus, & inter matrem atque discipulum videbat pietatis officia. Condebat Dominus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum. Et hoc ejus testamentum (3) signabat Joannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum non pecuniae, sed vitae aeternae, quod non aramento scriptum est, sed Spiritu Dei vivit. Lingua mea calamus scribae velociter feribentis: Psalm. 44. Sed nec Maria minor quam matrem Christi decebat, fugientibus Apostolis, ante crucem stabat, & piis spectabat oculis filii vulnera: quia (4) spectabat

(1) *Legit Nicolai*: quam quod caeleste regnum donabat. (2) *Idem reponit* venia. (3) *Al.* significabat. (4) *Al.* expectabat. (5) *Al.* adjuturam. (6) *Al.* sine adjutorio. (7) *Ibi* sicut homo.

Ex edit. P. Nicol. (a) Scilicet ea quam inscribit ad Vercellensem Ecclesiam solatio postoris deservit, ut & ad eos qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi. Habentur autem verius finem que hic notantur.

bat non in pignoris mortem, sed in mundi salutem; aut fortasse quia cognoverat per filii mortem mundi redemptionem, aula regalis etiam sua morte putabat se aliquid publico (5) addituram muneris; sed Jesus non egebat adjutore ad redemptionem omnium, qui omnes (6) sine adjutore servavit; unde & dicit Psalm. 87., Factus sum (7) homo sine adjutore inermis, mortuos liber. Suscepit quidem affectum parentis, sed non quaesivit alterius auxilium. Hanc imitami matres sanctae, quae in unico filio dilectissimo tantum maternae virtutis exemplum dedit: neque enim vos dulciores liberos habetis, neque illud Virgo quaerebat solatium, ut alium posset generare filium. Hieronymus contra Helvidium (post medium.) Maria ista, quae in Marco, & Matthaeo, Jacobi, & Joseph mater dicitur, fuit uxor Alphaei, & soror Mariae matris Domini, quam Mariam Cleophae, nunc Joannes cognominat, a patre, sive a gentilitate familiae, aut quacumque alia causa ei nomen imponens. Si autem inde tibi alia atque alia videtur, quod alibi dicatur Maria Jacobi minoris mater, & hic Maria Cleophae, disce Scripturae consuetudinem, eundem hominem diversis nominibus appellari. *Chrysofomus* (homil. 84.) Et considera, quod imbecillus genus, scilicet mulierum, vilius apparuit juxta crucem stando, fugientibus discipulis. *Augustinus* de Con. Evang. (Lib. 3, cap. 21.) Nisi autem Matthaeus, & Lucas Mariam Magdalene nominassent, potuissent dicere alias a longe, alias juxta crucem fuisse: nullus enim eorum praeter Joannem matrem Domini commemoravit. Nunc ergo: quomodo intelligitur eadem Maria Magdalene & a longe stetit cum aliis mulieribus, sicut Matthaeus, & Lucas dicunt, & juxta crucem fuisse, sicut Joannes dicit; nisi quia in tanto intervallo erant ut juxta dei posset, quia in conspectu ejus praesto aderant, & a longe in conspectu turbae propinquius circumstantis cum Centurione, & militibus? Possimus etiam intelligere quod ille quae simul aderat cum matre Domini, postquam eam discipulo commendavit, abire jam ceperant, ut a densitate turbae se eruerent, & cetera quae facta sunt, in longum intuerentur; ut ceteri Evangelistae, qui post mortem Domini eas commemoraverunt, jam longe stantes commemorarent. Quid autem interest ad veritatem

quod

quod quaedam mulieres pariter (1) omnes, quaedam singuli nominaverunt? *Chrysofomus* (hom. ead.) Et cum aliae mulieres affarent, nullius alterius meminit nisi matris, docens nos plus aliquid matris praeferre. Sicut enim parentes circa spiritalia praeferunt neque nosse oportet; ita quando nihil impediunt, omnia decet eis praeferre, (2) & aliis praeferre: unde subditur: *Cum vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suae: Mulier, ecce filius tuus. Beda.* Dilectionis inditio Evangelista suam demonstrat personam: non quod exceptis ceteris solus, sed prae ceteris familiaris propter privilegium castitatis a Domino amabatur, quoniam virgo ab eo vocatus, virgo permansit in aevum. *Chrysofomus* (homil. eadem.) Papae! quanto discipulo honoravit honore! Sed ipse seipsum occultat, moderate sapiens: si enim vellet gloriari, & causam utique adiecisset propter quam amabatur: etenim conveniens est magnam quamdam, & mirabilem esse causam. Ideo autem nihil aliud Joanni loquitur, neque consolatur tristantem, quoniam tempus non erat (3) verborum consolatione. Sed neque parum erat honorari eum tali honore. Quia vero conveniens erat matrem exultantem dolore oppressam procurantem quaerere, quia ipse aberat; discipulo qui diligebatur addidit diligentiam habituro, unde sequitur: *Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Augustinus* (tract. 119.) Haec nimirum est illa hora de qua Jesus aquam conversus in vinum dixerat matri, supra 2. *Quid mihi, & tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.* Tunc enim divina facturus, non divinitatis, sed humanitatis, vel infirmitatis matrem velut incognitam repellebat; nunc autem humana jam patiens, ex qua factus fuerat homo, affectu commendabat humano. Moralis igitur insinuat locus, & exemplo suo instruit praecipitor bonus, ut a filiis piis impendatur cura parentibus; tamquam lignum illud ubi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. *Chrysofomus* (homil. 84.) Itaque etiam Marcionis obstruit invercundiam: si enim non genitrix est secundum carnem, neque matrem habuit, cujus gratia tantam circa eam solam facit providentiam? Intrare autem qualiter eum crucifigeretur, universa imperturbate agebat, discipulo loquens de matre, prophetias implens, latroni bonam spem tribuens; antequam autem crucifigeretur, trepidans videtur: nam illic quidem naturae imbecillitas demonstrata

(1) *Al.* deest omnes. (2) *Al.* & de aliis praefere; item & alii praefere. (3) *Corrigit Nicolai* verborum consolationi opportunum. (4) *Al.* cum in agnoscendo. (5) *Al.* condemnationem.

est, hic autem virtutis superabundantia ostendebatur. Sed & nos per hoc erudit, si ante adversa conturbamur, non propterea desisteret; (4) cum vero agone ingressi fuerimus omnia sustinere ut facilia, & levia. *Augustinus* (tract. 119.) Quia ergo matri, quam relinquebat, alterum pro se filium quodammodo providebat, cur hoc fecerit ostendit in hoc quod subditur: *Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam.* Sed in qua sua Joannes matrem Domini accepit? Neque enim non ex illa erat qui dixerat ei Matth. 19. 7. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Suscepit ergo eam in sua, non praedia, quae nulla propria possidebat, sed officia, quae propria dispensatione exequenda curabat. *Beda.* Alia littera habet: *Accepit eam discipulus in suam*: quidam volunt in suam matrem; sed congruentius subauditur in suam curam. (i) *Augustinus* (tract. 119.) Patiebatur haec omnia qui apparebat homo, & ipse idem disponebat haec omnia qui latebat Deus: unde dicitur: *Postea sciens quoniam omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura*: id est quod Scriptura praedixerat Psalm. 68., Et in siti mea potaverunt me aceto: *Chrysofomus* & Sicut tamquam diceret: Hoc minus fecistis: date quod estis. Judaei quippe ipsi erant aeternum, degenerantes a vino Patriarcharum, & Prophetarum. *Vas ergo possum erat aceto plenum*: tamquam enim de pleno vase, de iniquitate mundi hujus impletum cor habentes, velut sponsia, cavernosus quodammodo, a que tortuosis latibus fraudulentiam unde sequitur: *Illi autem sponsiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Chrysofomus* (hom. 84.) Neque enim ex his quae videbant facti sunt mansueti, sed saeviebant magis, & eum potabant, (5) condemnatorum pocula offerentes: propterea enim hyssopum appositum erat. *Augustinus* (ut supra.) Hyssopum autem, cum circumposuerunt sponsiam aceto plenam, quoniam herba est humilis, & pectus purgat, Christi humilitatem congruenter accipimus; quam circumdederunt, & se circumvenisse putaverunt: Christi namque humilitate mundamur. Nec moveat quomodo sponsiam ori ejus potuerunt admovere qui in cruce fuerat exaltatus, a terra: sicut enim apud alios Evangelistas legitur, quod hic praetermisit, in arundine factum est, ut in sponsia talis potus ad crucis sublimia levaretur. *Theophylactus*. Quidam vero hyssopum dicunt vocari arundinem: nam frondes habet arundinis consimiles. (bis mod) *Augustinus* (tract. 119.)

Se. (1) *Al.* cum in agnoscendo. (5) *Al.* condemnationem.

Sequitur: Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Augustinus (tract. eod.) Quid nisi quod propheta tanto ante prädixerat? Beda. Hic queri potest quomodo hic dicitur: Cum accepisset acetum, cum alius Evangelista dicat (Math. 27.), Noluit bibere. Sed hoc facile solvitur, quoniam non accepit ut biberet, sed ut quod scriprum erat imple- ret. Augustinus (ubi supra.) Deinde quia nihil remanserat quod antequam moreretur fieri adhuc oporteret, sequitur: Et inclinato capite tradidit spiritum, peractis omnibus quæ ut pe- ragerentur expectabat, tamquam ille qui pote- ratem habebat ponendi animam suam, & ite- rum fumendi eam. Gregorius 11. Moral. (cap. 3.) Spiritus autem hic pro anima ponitur: si enim alium spiritum quam animam Evangelis- ta diceret, exeunte spiritu anima remansisset. Chrysostr. (hom. 84.) Non autem quoniam spiravit, inclinavit caput, sed quia inclina- vit caput, tunc expiravit: per quæ omnia in- dicavit Evangelista quoniam omnium Domini ipse erat. Augustinus (tract. 119.) Quis enim ita dormit quando voluerit, sicut Iesus mortuus est quando voluit? Quanta speranda, vel timenda: potestas est iudicantis, si apparuit tanta morientis? Theophylactus. Tradidit autem Dominus spiritum Deo Patri, ostendens quod nequaquam sanctorum animæ conversantur in tumulis; immo deveniunt ad manus Patris om- nium, peccatoribus ad locum poenarum dela- tis, videlicet ad infernum.

(k) Chrysostr. (hom. 84.) Judæi qui camelum transgrediebant, culicem autem (1) collabant; cum tantam fuissent operati auda- ciam, de die diligenter ratiocinantur: unde di- citur: Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remaneret in cruce corpora sabbato. Beda. Parasceve, idest præparatio, dicta (2) est sex- ta feria, quia eo die duplices sibi cibos filii Israël præparabant. Erat enim magnus dies ille sabbati, scilicet propter solemnitatem pascha- lem.

Rogaverunt Pilatum, ut frangerentur crura eorum. Augustinus (tract. 120.) Non crura tol- lerentur, sed hi quibus ideo frangebantur ut morerentur, auferentur ex ligno; ne penden- tes in crucibus magnum diem festum sui diu- ni cruciatibus horrore frædarent. Theophylactus. Sic enim iubeatur in lege, non occidere so- lem in hominis supplicio: vel quia noluerunt in die festo torques, aut homicidæ cenferi. Chrysostr. (hom. ead.) Vide autem qualiter vâsida est veritas: per eorum enim studia pro- pheta complevit: unde subditur: Venerunt er-

(1) Al. colliquabant. (2) Al. ex.

go milites, & primi quidem frangerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo; ad Iesum au- tem cum venissent, ut viderent eum jam mortuum, non frangerunt eius crura; sed unus militum lan- cea latus eius aperuit. Theophylactus. Ut Judæis complacere, lanceat Christum, circa corpus exanime contumelias inferentes, sed contume- lia in signum prodit: sanguinem enim de cor- pore extincto manare miraculosum est. Augu- stinus (tract. 120.) Vigilanti verbo Evangelista usus est, ut non diceret, Latus eius percussit, aut vulneravit, sed aperuit, ut illic quodam- modo vitæ osium panderetur, unde sacramen- ta Ecclesie manaverunt, sine quibus ad vitam quæ vere vita est, non intratur: unde sequi- tur: Et continuo exivit sanguis, & aqua. Ille sanguis in remissionem sanguis est peccatorum, aqua illa salutare temperat poculum: hoc & lavacrum præstat, & potum. Hoc pronuntia- bat quod Noe in latere arce osium facere iussus est, quo intrarent animalia quæ non erant di- luvio peritura, quibus præfigurabatur Eccle- sia. Propter hoc prima mulier facta est de viri latere dormientis; & hic secundus Adam in- clinato capite in cruce dormivit, ut inde for- maretur ei conjux per id quod de latere dor- mientis effluxit. O mors, unde mortui revivif- cunt! Quid isto sanguine mundus, quid isto vulnere salubrius? Chrysostr. (hom. 84.) Et quia hinc suscipiunt principium sacra mys- teria, cum accesseris ad tremendum calicem, ut ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas. Theophylactus. Erubescant igitur qui vinum in sacris non limphant mysteriis: videntur enim non credere quod aqua de latere fluxerit. Pos- test tamen quis calumniose dicere, quod ali- qua virtus vitalis erat in corpore, & ideo san- guis effluxit; aqua vero manans inexpugna- bile signum fuit; & ideo Evangelista subjun- git: Et qui vidit, testimonium perhibuit. Chry- sostr. (ibid.) Quasi dicat: non ab aliis audi- vit, sed ipse prærens vidit. Et verum est tes- timonium eius: quod convenienter subjungit, con- vicium Christi enarrans, non magnum ali- quod, & admirabile signum, ut sic suspectus sermo redderetur; sed ipse hoc dixit, hære- ticorum ora præludens, & futura personans mysteria, & eum qui latebat in eis inspiciens thesaurum.

Sequitur: Et ille scit quia verba dicit, ut & vos credatis. Augustinus (tract. 120.) Scit enim qui vidit; cuius credat testimonio qui non vidit. Duo autem testimonia de Scriptu- ris reddidit singulis rebus quas factas fuisse narravit. Nam quia dixerat: Non frangerent crura

Iesu;

Iesu: subdidit: Facta sunt enim hæc, et Scrip- tura impletur: Os non celebrare pascha iussi sunt ovis immolatione in veteri lege, quæ dominicæ passionis umbra præcesserat. Item quia subjun- xerat: Unus militum lancea latus eius aperuit: ad hoc pertinet alterum testimonium quod subdit, dicens: Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt in quem transxerunt: ubi promissus est Christus in ea qua crucifixus est carne futurus. Hierony- mus. (a) Hoc autem testimonium sumptum est de Zacharia.

(1) Chrysostr. (hom. 84.) Estimans Joseph extinctum esse Judæorum furorem Christo crucifixo, cum fiducia accessit, ut deponen- dum funus procuraret: unde dicitur: Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa. Beda. Arimathæa, ipsa est Ramathæa civitas Helca- næ, & Samuelis. Cælitus autem provilum est ut esset dives, (1) ut ad præsidem posset accedere; & ut esset iustus, ut corpus Domini accipere mereretur: unde sequitur: Ut tolleretur corpus Iesu, eo quod esset discipulus Iesu. Chrysostr. (hom. ead.) Non ex duodecim, sed ex septua- ginta: (2) quoniam nullus ex duodecim accesserit. Et si timorem Judæorum quis pro causa as- sumperit, hic eodem detinebatur timore: unde dicitur: Oculis autem propter metum Judæorum. Sed valde insignis erat, & Pilato notus: unde & gratiam accepit; & hoc est quod subditur: Et permisit Pilatus. Et sepelire de reliquo, non ut condemnatum, sed ut magnum quemdam, & mirabilem: unde subditur: Venit ergo, & tulit corpus Iesu. Augustinus de Con. Evang. (b) In extremo enim illo officio funeri exhibendo, mi- nus curavit (3) de Judæis, quamvis soleret in Domino audiendo eorum inimicitias devicare. Beda. Sedata enim utcumque eorum sævitia, eo quod se adversus Christum prævaluisse gaude- bant, corpus Christi petiit: quoniam non vide- batur causa discipularum, sed pietatis venisse, ut funeri officium impenderet; quod homines non solum bonis, sed etiam malis solent impende- re. Adjungitur autem et Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myr- rhæ & aloes quasi libras centum. Augustinus (tract. 120.) Non ita distinguendum est, ut dicamus, Primum ferens mixturam myrthæ, sed ut quod dictum est primum, ad superiorem sensum pertineat. Venerat enim ad Iesum Nicodemus noc- te primum, quod idem Joannes narravit in prio-

S. Thom. Op. Tom. IX.

(1) Al. &. (2) Legit P. Nicolai. Sed quomodo nullus ex duodecim accessit? (3) Al. à Ju- dæis. (4) Al. desit Christi.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Præfatione in Pentateuchum. (b) Lib. 3. cap. 22. (c) Chrysostr. at supra.

Evangelii sui partibus. Hic ergo intelli- gendum est, ad Iesum non tunc solum, sed tunc primum venisse Nicodemum, venisse autem pos- tea, ut fieret audiendo discipulus (4) Christi. (c) Ferunt autem pigmenta, quæ maxime cop- pus apta sunt quam plurimum conservare, & non permittere cito subijci corruptioni: adhuc enim ut de nudo homine disponebant, sed tamen multam dilectionem demonstrabant. Beda. No- tandum est autem, quod simplex unguentum fuerit: quia ex diversis aromatibus licentiam con- sciendi non haberent.

Sequitur: Acceperunt ergo corpus Iesu, & liga- verunt eum lineis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire. Augustinus (tract. 120.) In quo Evangelista admonuit in huiusmodi officiis quæ mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis esse servandum. Erat autem illius gentis consuetudo ut mortuorum corpora variis aromatibus condi- rentur, ut diutius servarentur illæsa. Augu- stinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 23.) Neque ad- tem hic Joannes alius repugnat: neque enim illi qui Nicodemum tacuerunt, affirmaverunt à so- lo Joseph Dominum sepultum, quamvis solius commemorationem fecerint: aut quia illi una sindone à Joseph involutum dixerunt, propterea prohiberentur intelligi, & alia linea potuisse afferti à Nicodemus, & superaddi; ut verum nar- ret Joannes, quod non uno linteo, sed lineis involutus sit: quamvis & propter sudarium quod capiti adhibebatur, & insitas quibus cor- pus totum alligatum est, quia omnia de lino erant, etiam si una sindon ibi fuit, veracissime dici possit: Ligaverunt eum lineis: lintea quip- pe generaliter dicuntur quæ lino texuntur. Beda. Hinc Ecclesie consuetudo descendit, ut corpus Domini non in ferreis, & auto textis consecra- tur, sed in sindone mundâ. Chrysostr. (hom. 84.) Quia verò brevitate temporis urgebantur: nona enim hora mortuo Christo, deinde acce- dentibus ad Pilatum, & deponentibus Christi corpus, vel perâ imminerebat: ideo ponunt eum in proximo monumento: unde subditur: Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus, & in hor- to monumentum novum, in quo nondum quisquam postus fuerat: quod dispensatione factum est, ne alterius alicujus, qui cum eo jaceret, estimaretur resurrectio facta esse. Augustinus (tract. 120.) Sicut etiam in Mariæ Virginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. Theophylactus. Per hoc etiam quod

novum fuit sepulcrum, mystice datur intelligi quod per Christi sepulcrum omnes innovantur, mori, & corruptione destructa. Attende etiam abundantiam pro nobis susceptæ paupertatis: nam qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulcro reconditur, & nudus existens, à Joseph operitur.

Sequitur: *Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum. Augustinus (ut supra.)* Acceleratam vult intelligi sepulcrum, ne advesperasceret, quando jam propter parasceven, quam cenam putant Judæi Latine iustitiam apud nos vocant, facere tale aliquid non licebat. *Chrysostomus (hom. 84.)* Propinquum autem fuit sepulcrum, ut discipuli possent cum facilitate accedere, &

(1) *Al. per acceptionem boni operis. Legit autem Nicolai interpretatur auctus, per augmentum boni operis. (c) Al. desit jugiter.*

CAPUT XX.

(a) **U**na autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & vidit lapidem revolutum à monumento. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem amabat Jesus, & dixit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Exit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Curtebat autem duo simul: & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum; & cum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum; & vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit, & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit. Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportuit eum à mortuis resurgere.

(b) Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet, inclinavit se, & prospexit in monumentum; & vidit duos Angelos in albis sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum erat corpus Jesu. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. Hac cum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem, & non sciebat quia Jesus est. Dicit eis Jesus: Mulier, quid ploras? Quem quaeris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum; & ego eum tollam. Dicit ei Jesus, Maria. Conversa illa dicit ei, Rabbi, quod dicitur Magister. Dicit ei Jesus: Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Venit Maria Magdalene, annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

(c) Cum ergo sero esset die illo una sabbatorum, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis; & cum hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hac cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

(d) Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis. Venit Jesus

consideratores fieri eorum quæ eveniebant, prope existente loco, & ut sepulcrum testes essent etiam inimici custodientes sepulcrum, & ut falsus ostenderetur is qui de furto sermo. *Beda.* Mystice autem Joseph interpretatur aptus (1) pro acceptione boni operis; ad quod monemur ut corpus Domini digne percipere mereamur. *Theophylactus.* Nunc etiam quodammodo Christus apud avaros mortificatur in paupere famem patiente. Esto ergo Joseph, & tege Christi nuditatem non semel, sed (2) jugiter in tuo tumulo spirituali considerando reconde, cooperi, & misce myrrham, & oleum amaricantia, considerando vocem illam Matth. 25. „Ite maledicti in ignem æternum,“ qua nihil amariius astringit.

Januis clausis, & stetit in medio, & dixit eis, Pax vobis; deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas; & affer manum tuam, & mitte in latus meum; & noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Jesus: Quia vidisti me, Thomas, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.

Chrysostomus (hom. 84.) Quia jam

(a) **C**hrisostomus (hom. 84.) Quia jam transierat sabbatum, in quo impediatur à lege, non poruit Maria Magdalene quiescere, sed venit profundo diluculo, consolationem quamdam à loco sepulcræ invenire volens: unde dicitur: *Una autem sabbati Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.)* Venit quidem Maria Magdalene, sine dubio cæteris mulieribus quæ Domino ministraverant plurimum dilectione ferventior, ut non immerito Johannes solam commemoraret, tacitis eis qui cum illa fuerant, sicut alii testantur. *Augustinus super Joannem (tract. 120.)* Una autem sabbati est quem jam dicit dominicum propter Domini resurrectionem mos Christianus appellat, quem Mattheus primam sabbati nominavit. *Beda.* Dicitur ergo una sabbati, hoc est altera, sive prima die post sabbatum. *Theophylactus.* Vel aliter. Hebdomadæ dies Judæi sabbatum nominabant, unam autem ex sabbati diebus primam. Futuri autem sæculi exemplar est hæc dies, quoniam futuri sæculi una dies est nequaquam nocte interpolata: Deus enim ibi Sol est, qui nunquam occidit. In hac igitur die Dominus resurrexit incorruptibilitatem corporis assumens, sicut nos in futuro sæculo incorruptione induemur. *Augustinus de Con. Ev. (Lib. 3. cap. 24.)* Quod autem Marcus dicit cap. 16. „Valde mane oriente jam Sole,“ non repugnat ei quod hic dicitur: *Cum adhuc tenebræ essent:* die quippe surgente aliqua reliquæ tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Nec sic accipiendum est quod ait Marcus, „Valde mane orto jam Sole,“ tamquam Sol ipse jam videretur super terram; sed potius, sicut dicere solemus eis quibus volumus significare temporis aliquid faciendum, Orto jam Sole, dicitur, id est de proximo adveniente in has partes. *Gregorius (in hom. 22. in Evang.)* Congruè autem dicitur: *Cum adhuc tenebræ essent:* Maria enim auctorem omnium quem carne viderat, mortuum quaerebat in monumento; & quia hunc minime invenit, furatum credidit.

(1) *Al. de sepulcro. (2) Al. Græci etiam habent; & sic legit P. Nicolai. (3) In editis, præter ea quæ Nicolai curavit, hic superflue repetitur Augustini sententia de Joanne superiori expressa, sub his verbis: Discipulum autem quem diligebat Jesus, seipsum dicit: nam quippe ita commemorare solet quod eum diligebat Jesus, qui utique omnes, sed ipsum præ cæteris, & familiarius diligebat.*

Adhuc ergo erant tenebræ cum venit ad monumentum.

Sequitur: *Et vidit lapidem revolutum à monumento. Augustinus de Con. Evang. (Lib. 3. cap. 24.)* Jam ergo factum erat quod solus Mattheus commemorat de terræ motu, & lapide revolutu, conterritisque custodibus. *Chrysostomus (hom. 84.)* Surrexit quidem Dominus, lapide, & signaculis (1) sepulcro inajacentibus. Quia vero oportebat, & alios certificari, aperitur monumentum post resurrectionem, & ita creditur quod factum est. Hoc denique, & Mariam movit: videns enim lapidem sublatum non intravit, neque prospexit, sed ad discipulos ex multo amore cum velocitate cucurrit. Nondum autem de resurrectione noverat aliquid manifestum, sed putabat translationem corporis esse factam. *Glossa.* Et ideo cucurrit nuntiare discipulis, ut aut secum quaerent, aut secum dolerent; & hoc est quod sequitur: *Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Jesus. Augustinus (tract. 120.)* Ita se commemorare solet, quod eum diligebat Jesus, qui utique omnes, sed ipsum præ cæteris, & familiarius diligebat.

Sequitur: *Et dixit eis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum. Gregorius 3. Moral. (cap. 9.)* Hoc autem dicens totum pro parte insinuat: solum quippe corpus Domini quaesitura venerat: & quasi totum Dominum sublatum deplorat. *Augustinus (tract. 120.)* Nonnulli autem codices (2) Græci habent: *Tulerunt Dominum meum:* quod videri dictum potest propensiore caritatis, vel famulatus affectu. Sed hoc in pluribus codicibus quos in promptu habemus, non invenimus. (3) *Chrysostomus (hom. 84.)* Evangelista vero non privavit mulierem hac laude, nec verecundum existimavit quod ab ea prius addicerent. Audientes ergo illi, cum multo studio monumento insisterent. *Gregorius (hom. 22. in Evang.)* Illi autem præ cæteris cucurserunt qui præ cæteris amaverunt, videlicet Petrus, & Joannes: unde sequitur: *Exit ergo Petrus, & ille alius discipulus,*